

реформи у змісті Загальної концепції державно-правової реформи. 5. Медведчук В.В. Конституційний процес в Україні: організація державної влади і місцевого самоврядування: Дис... канд. юрид. наук. – К., 1996. 6. Солов'євич І.В. Державна влада в Україні і місце в ній правоохоронної діяльності: конституційно-правові аспекти: Дис... канд. юрид. наук. – К., 1998. 7. Сірий М.І. Актуальні проблеми реформування системи правосуддя в Україні Державно-правова реформа в Україні. – К., 1997. 8. Риков В.В. Створення судової адміністративної юстиції в Україні // Державно-правова реформа в Україні. – К., 1997. 9. Омеляненко Г.М. Деякі концептуальні питання судово-правові реформи в Україні Державно-правова реформа в Україні. – К., 1997. 10. Німченко В. Напрями реформування адміністративного права України // Право України. – 1998. – № 8. 11. Дімітров Ю. Адміністративна юстиція – атрибут демократичної правової держави // Право України. – 1996. – № 4. 12. Кройтор В.А. До загальної характеристики судочинства в справах, що виникають з адміністративно-правових відносин // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1996. – № 1.

Надійшла до редколегії 19.05.2000

*А.С. Беніцький,
викладач каф. кримінального права та кримінології
Луганського інституту внутр. справ*

Співвідношення складу злочинів, передбачених ст. ст. 214 і 315 проекту КК України та конкуренція кримінально-правових норм

Уживання заходів щодо протидії організованій злочинності є одним із пріоритетних напрямків національної та міжнародної кримінальної політики. У цьому зв'язку все більшої актуальності набуває боротьба з “відмиванням грошей”. Перешкода проникненню “брудних грошей” у легальну економічну систему – важливий фактор, що сприяє зниженню активності злочинних організацій. Установлюючи кримінальну відповідальність за “відмивання грошей”, законодавець тим самим робить не вигідним заняття злочинним бізнесом, оскільки для криміналітету обмежується можливість вільного використання добутого майна. Необхідно пам'ятати, що успіх у боротьбі з організованою злочинністю може бути досягнутий лише при наявності дійової системи мір, що сприяє зруйнуванню фінансової основи будь-якого кримінального співтовариства.

В Україні триває процес створення кримінально-правової норми, що установлює відповідальність за легалізацію злочинних доходів. Так, у проекті КК України, прийнятому в другому читанні Верховною Радою, міститься ст.214 (легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом), а також ст. 315 (використання

коштів, здобутих від незаконного обороту наркотичних засобів, психотропних речовин чи прекурсорів). Основна відмінність даних кримінально-правових норм полягає в регулюванні суспільних відносин, зв'язаних з різними джерелами походження майна, що відмивається. Так, якщо особа буде легалізувати наркоприбутки, то повинна застосовуватися ст. 315 Проекту КК України, а у всіх інших випадках – ст. 214 Проекту КК України.

При порівнянні диспозицій ст. 214 і ст. 315 Проекту КК України особливе здивування викликає той факт, що такі кваліфікуючі ознаки, як здійснення злочину повторно, за попередньою змовою групою осіб чи у великому розмірі, передбачені лише в ст. 315 Проекту КК. Як уявляється, з метою усунення такого серйозного недоліку змісту диспозиції ст. 214 Проекту КК, кримінально-правову норму варто доповнити перерахованими кваліфікуючими ознаками.

Ст. 315 Проекту КК із невеликими змінами відтворює ст. 229-12 (використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин чи прекурсорів) КК України. Отже, проблеми, з якими стикаються правоохоронні органи, застосовуючи ст. 229-12 КК України, залишаться злободенними після прийняття нового кримінального законодавства¹.

Склади злочинів, передбачені ст. 315 Проекту КК України і ст. 229-12 КК України, мають три альтернативні форми діяння. Перша – розміщення коштів, отриманих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин чи прекурсорів, у банках, на підприємствах, установах, організаціях та інших структурах незалежно від форми власності (у ст. 229-12 КК України не згадуються установи й організації – прим. автора). Розміщення являє собою відкриття від імені фізичної чи юридичної особи рахунка в банку чи внесок фінансових коштів на наявний рахунок, переведення з іншого рахунка, вкладення цих коштів у фонди підприємств, установ чи організацій, що мають самостійний баланс, чи у фонди їхніх філій і т. ін.

Друга форма діянь полягає в придбанні за фінансові кошти об'єктів, що підлягають приватизації, чи устаткування для виробничих чи інших потреб. Під придбанням, у змісті ст. 315 Проекту КК, розуміється здійснення будь-яких цивільно-правових угод, у результаті яких винна чи інша особи стають власниками такого майна.

Можна вивести, що перші дві форми об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 315 Проекту КК (ст. 229-12 КК), являють собою різновид цивільно-правової угоди.

Третя форма виражається у використанні фінансових коштів і майна, отриманого в результаті незаконного обігу наркотичних засобів, психо-

¹ Протягом 1995-1999 рр. за даною кримінально-правовою нормою в судах України не було винесено жодного обвинувального вироку.

тропних речовин чи прекурсорів. Для даної форми необхідно обов'язкове встановлення мети – продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин чи прекурсорів. Під терміном “використання” у контексті розглянутої правової норми варто розуміти діяльність, спрямовану на фінансування заходів щодо виготовлення, збереження, пересилання, збуту наркотиків, утримання кубел та ін.

М.П. Селіванов і М.С. Хруппа вважають, що предметом злочину, передбаченого ст. 229-12 КК України (ст. 315 Проекту КК), є лише фінансові кошти [2, с. 188]. Однак з такою позицією авторів важко погодитися, оскільки, виходячи зі змісту третьої форми об'єктивної сторони розглянутого злочину, предметом можуть бути: об'єкти, що підлягають приватизації, устаткування для виробничих чи інших потреб.

Необхідно відзначити, що в диспозиції кримінально-правової норми немає згадування про суспільно небезпечні наслідки. Тому склад злочину, передбачений ст. 315 Проекту КК, відноситься до числа формальних, що характеризуються тим, що суспільно небезпечні наслідки “винесені” за межі складу. У зв'язку з цим, використання коштів, добутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин чи прекурсорів, варто вважати завершеним з моменту здійснення діянь, що створюють одну з форм об'єктивної сторони злочинів.

Із суб'єктивної сторони для діянь, передбачених ст. 315 Проекту КК (ст. 229-12 КК), характерний прямиий намір. Винний має усвідомлювати не тільки суспільну небезпеку розміщення, придбання чи використання коштів, добутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин чи прекурсорів, але також і протиправність їхнього одержання. Це пояснюється тим, що якщо особа свідомо не знала про джерело походження фінансових коштів чи майна, то у випадку їхнього використання, вона не може бути притягнута до кримінальної відповідальності по ст. 315 Проекту КК (ст. 229-12 КК). Вольовий момент наміру перших двох форм складу злочину виражається в бажанні суб'єкта розмістити фінансові кошти в банках, на підприємствах, в установах, організаціях та інших структурах чи придбати на такі кошти об'єкти, що підлягають приватизації, чи устаткування для виробничих чи інших потреб.

Оскільки для третьої форми об'єктивної сторони необхідно установити спеціальну мету, то вольовий момент навмисної форми провини характеризується бажанням використовувати отримані наркопробитки для продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин чи прекурсорів.

Е. Фесенко вважає, що як при розміщенні фінансових коштів, так і у випадку придбання на ці кошти об'єктів, що підлягають приватизації, чи устаткування для виробничих чи інших потреб, винний на момент здійснення таких дій має переслідувати мету – продовження незаконного обігу наркотиків. Однак з даним підходом варто не погодитися, оск-

ільки, виходячи з тексту закону, мета, як обов'язкова ознака складу злочину, передбачена лише для третьої форми діянь. Відзначимо, що якщо установити таку мету для усіх форм об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 315 Проекту КК (ст. 229-12 КК), то практично неможливо буде довести провину особи в здійсненні розглянутого злочину.

Такі вчені, як А.А. Музика і В.Р. Мойсик вважають, що мотивами здійснення злочину, передбаченого ст. 229-12 КК (ст. 315 Проекту КК), у всіх його формах є бажання приховати злочинне походження фінансових коштів [3, с. 60]. Ця позиція викликає заперечення, оскільки винний, розміщуючи фінансові кошти чи здобуваючи на них майно, не обов'язково прагне приховати джерело походження коштів, що відмиваються. При здійсненні зазначених діянь рушійною силою поведінки суб'єкта може бути користь, тобто одержання нетрудових доходів, чи прагнення піти від відповідальності, або бажання надати допомогу третім особам та ін. Думаємо, мотиви здійснення даного злочину можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають.

Особливо необхідно відзначити ту обставину, що діяння перших двох форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 315 Проекту КК, являють собою здійснення одного з видів цивільно-правової угоди: купівлі-продажу, обміну, дарування і т. ін. Виходить, можна констатувати, що за змістом такі дії охоплюються складом злочину, що передбачає відповідальність за здійснення фінансових операцій чи інших угод з коштами чи іншим майном, придбаними свідомо злочинним шляхом (ст. 214 Проекту КК).

У ст. 214 Проекту КК України сказано, що предметом злочину є кошти чи інше майно, добуті злочинним шляхом. Отже, джерелом походження злочинних доходів може бути незаконний обіг наркотиків, психотропних речовин і прекурсорів. Ст. 214 Проекту КК містить склад злочину, що передбачає відповідальність за використання майна, добутого злочинним шляхом, у підприємницькій чи іншій господарській діяльності. Кримінальна відповідальність за такі діяння настає незалежно від мети, поставленої суб'єктом. Отже, розглянутий склад злочину охоплює третю форму об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 315 Проекту КК.

Виходячи з викладеного, вважаємо, що склад злочину, передбачений ст. 214 Проекту КК, є загальним у порівнянні з передбаченим ст. 315 Проекту КК. Спеціальний характер складу злочину, передбаченого ст. 315 Проекту КК, виявляється в особливостях джерела походження "брудних грошей". Однак необхідність включення в проект кримінального законодавства конкуруючого складу злочину викликає деякий сумнів. Варто погодитися з думкою В.Н. Кудрявцева про те, що створення "конкуруючих" норм повинне бути зв'язане з деякими причинами юридичного характеру, довільне ж видання нових норм неприпустимо [4, с. 218].

Існування спеціальної норми поряд із загальною виправдано тоді, коли вона якимось інакше вирішує питання кримінальної відповідальності

(установлює більш високу чи більш низьку санкцію, більш вузькі межі санкції і т.п.) [5, с. 249-250]. Так, санкція ч.1 ст. 315 Проекту КК установлює позбавлення волі від 5 до 12 років з конфіскацією майна. Однак необхідно відзначити, що санкція ст. 214 Проекту КК також передбачає позбавлення волі з конфіскацією майна як один з видів покарання, при цьому розмір покарання на 2 роки менше в порівнянні із санкцією ч. 1 ст. 315 Проекту КК. Можна завершити, що різниця в розмірі покарання несуттєва, що не може з'явитися причиною створення нової норми.

Наступною підставою виділення спеціальної кримінально-правової норми може стати необхідність конкретизації ступеня суспільної небезпеки нового складу злочину. Однак, виходячи з міжнародного досвіду протидії розглянутому явищу, легалізація доходів, добутих від незаконного обігу зброї, у результаті розкрадання чужого майна, проституції, торгівлі людьми, ухиляння від сплати податків та ін., має таке ж поширення, як "відмивання" наркоприбутків [6, с. 160]. Тому важко погодитися з тим, що легалізація коштів, отриманих від наркобізнесу, має більше суспільну небезпеку в порівнянні з відмиванням доходів, добутих від перерахованих видів злочинної діяльності.

Таким чином, наведений аналіз показує, що ст. 315 необхідно виключити з проекту кримінального законодавства. Вважаємо, що такі зміни мають важливе практичне значення, оскільки створюють умови для коректного застосування кримінального закону, який передбачає відповідальність за "відмивання грошей". Це тим більше необхідне, якщо врахувати, що ефективність проведення заходів, направлених на протидію феномену, який розглядається, залежить у першу чергу від ясно-го, повного і точного формування тексту кримінально-правової норми, а також правильної її реалізації.

Список літератури:

1. Селіванов М.П., Хруппа М.С. Антинаркотичне законодавство України. – К., 1997. – С. 188.
2. Мойсик В.Р., Музика А.А. Чи завжди коментар Кримінального кодексу України є науково-практичним? // Вісник Верховного Суду України. – 1997. – № 2. – С. 60.
3. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. – М., 1999. – С. 218.
4. Кудрявцев В.Н. Теоретические основы квалификации преступлений. – М., 1963. – С. 249-250.
5. Річний звіт о діяльності Групи по вивченню фінансових заходів, торкаючихся "відмивання" грошей (GAFI) // Правовые основы борьбы с легализацией преступных доходов: Сборник материалов / Под ред. Е.А. Абрамова. Сост. В.С. Овчинский. – М., 1997. – С. 160.

Надійшла до редколегії 10.10.2000